

کانال امیرکبیر جزوه

@AmirkabirJ

@Amirkabiriha

دسترسی رایگان به فیلم‌های آموزشی تدریس جزوه:

www.polycoursium.com

دانشگاه صنعتی امیرکبیر
(پلی تکنیک تهران)

تاریخ تحلیلی صدر اسلام

مدرس

دکتر علی ططری

بهار ۹۹

تاریخ: سرگذشت انسان از گذشته تا کنون را گویند.

تاریخ از نظر لغت به معنای شناساندن وقت است. با درنظر گرفتن عناصر اصلی تاریخ یعنی انسان از یکسو و زمان و مکان از سوی دیگر می‌توان گفت تاریخ مجموعه‌ای از اطلاعات درباره تاثیر و تاثر انسان است و به طور طبیعی اموری چون هدایت، گمراهی، سازندگی، ویرانگری، رفتارهای عادلانه و ستمگرانه انسان را شامل می‌شود.

تاریخ نقلی: صرفا روایت میکند و گزارش می‌کند که این اتفاق افتاده (به چرایی و تحلیل نمی‌پردازد)

تاریخ تحلیلی و علمی: به دنبال علت و معلول می‌گردیم

فلسفه تاریخ: (فلسفه: چرایی و چیستی) فلسفه تاریخ می‌گوید که تاریخ از یک سری قواعد و سنتها پیروی می‌کند و از روابط علت و معلولی برخوردار است. در فلسفه تاریخ اگر به این قاعده پی ببریم متوجه می‌شویم علاوه بر این که همه اتفاقات دنیا از یکسری علت و معلول پیروی می‌کنند ما نیز به سمت آن قواعد حرکت می‌کنیم تا آنان را درک کنیم و این درک یکی از دلایل پیشرفت جوامع است. پی‌بردن به فلسفه تاریخ علاوه بر این که منجر به شناخت گذشته می‌شود بلکه برای تصمیم گیری برای آینده نیز کمک می‌کند. فلسفه تاریخ به سه سوال (۱) تاریخ به کجا می‌رود (۲) چگونه می‌رود (۳) از کجا می‌رود پاسخ می‌دهد.

اهمیت و اعتبار تاریخ چیست؟ ساخت آینده. با پی‌بردن به فلسفه تاریخ می‌توان برای آینده تصمیم گرفت. تاریخ نوعی پل ارتباطی میان نسل‌های متوالی بشر برای دستیابی به تجربه‌ها و اندوخته‌های پیشینیان است. مطالعه تاریخ تحلیلی تمدنهای گوناگون، کوشش برای یافتن رابطه علت و معلول میان حوادث تاریخی و دقت بر آنچه بر انسانها و جوامع گذشته، سرمایه‌ای مناسب برای پی‌ریزی یک زندگی سالم است. تاریخ به سه سوال (۱) تاریخ به کجا می‌رود (۲) چگونه می‌رود (۳) از کجا می‌رود پاسخ می‌دهد. بنابراین علم تاریخ کاربردی است و کاملاً مادی و روزمره به کار می‌آید

چرا باید تاریخ اسلام را بخوانیم؟ از آنجا که ما هم‌اکنون نیز در تاریخ اسلام زندگی می‌کنیم. مطالعه تاریخ تحلیلی اسلام و کوشش برای یافتن رابطه علت و معلول میان حوادث تاریخی و دقت بر آنچه بر انسانها و جوامع گذشته، سرمایه‌ای مناسب برای پی‌ریزی یک زندگی سالم است. بنابراین زندگی ما تحت تاثیر تاریخ اسلام است.

اهمیت تاریخ‌نگاری در بین مسلمانان؟ دو انگیزه مهم مسلمانان (۱) وجود قرآن که در آن اکثراً از روایت‌های تاریخی برای عبرت آموزی و تصمیم‌گیری برای وقایع پیش‌رو استفاده می‌شود و توصیه خود قرآن به این امر (۲) احادیث امامان و پیشوایان که به مطالعه و رجوع به تاریخ توصیه کردند. بوده که منجر به اهتمام مسلمانان به تاریخ‌نگاری شده‌است.

سبک‌های تاریخ‌نگاری؟ (۱) سیره‌نگاری (۲) تک نگاری (۳) تاریخ نویسی عمومی و تقویمی (۴) تاریخ نگاری بر اساس نسب شناسی (۵) تاریخ نگاری محلی (۶) سبک خبری و پیوسته (۷) تاریخ محلی (۸) تاریخ نگاری فرهنگی و اجتماعی

(۱) **تاریخ عمومی** تاریخی است که نویسنده از زمان آدم و حوا شروع می‌کند و تا زمان خود نویسنده ادامه پیدا می‌کند.

(۲) **تاریخ دودمانی:** یک دودمان (قوم) را در یک منطقه بررسی می‌کند

(۳) **تاریخ محلی:** یک نویسنده میاد و در یک منطقه به بررسی تاریخچه آن منطقه می‌پردازد.

(۴) **تاریخ سیره:** فقط به زندگی پیامبر می‌پردازد

(۵) **تاریخ مقاتل:** صرفاً به وقایع عاشورا می‌پردازد

(۶) **سال‌نگاری:** تاریخی که وقایع هر سال را زیر هر ماه توضیح می‌دهد.

- (۷) **تاریخ مزارات و مقابر:** به بررسی شرح احوال بزرگان یک قبرستان می‌پردازد
- (۸) **سفرنامه‌ها:** دو نوع هستند (۱) سفرنامه کلی (۲) سفرنامه حج (توصیه‌ای که به شناخت اقوام و جغرافیای مناطق گوناگون منجر به رونق این نوع تاریخ نگاری شد).
- (۹) **فتوح البلدان:** شرح فتوحات اسلامی را بیان می‌کند (شهر به شهر)

مکاتب تاریخ نگاری:

مکتب: مجموعه افکار یا ایدئولوژی‌ها و دستاوردهای یک متفکر و استاد که ممکن است چند نسل منتقل شود ویژگی مکتب آنست که این استاد پیروانی دارد.

- (۱) **مکتب تاریخ نگاری حجاز (مدینه):** که به ترکیب قرآن، فقه و احکام با موضوعات تاریخی شناخته شده است
- (۲) **مکتب تاریخ نگاری عراق (بصره):** به تاثیرپذیری از موقعیت به دست آمده در نتیجه فتوحات و بیشتر با بهره‌گیری از ادبیات پیش از اسلام به ویژه انساب، ایام و اخبار به ثبت حوادث پرداخته است.
- (۳) **مکتب تاریخ نگاری شام:** بیشتر به تاثیر پندارهای جاهلی امویان و در پی کسب مشروعیت سیاسی و دینی حکومت آن پدید آمد.
- (۴) **مکتب تاریخ نگاری یمن:** به نوعی در پاسخ به ادعاهای قومی و قبیله‌ای امویان به وجود آمد.
- (۵) **مکتب تاریخ نگاری ایران:** ضمن ترجمه آثار کهن فارسی به تدوین مجموعه‌هایی پرداختند که به نوعی احیاگر اندیشه شعوبی‌گری بوده است.

آسیب شناسی در تاریخ: بررسی آفتهایی که مطالعه تاریخ را تهدید می‌کند.

چه آسیب‌هایی تاریخ را تهدید می‌کند؟

- (۱) **تعصب:** عقاید مذهبی و گرایش‌های نژادپرستانه مورخ، چنان در نوشتن تاریخ تاثیر دارد که یافتن گزارش تاریخی تهی از تعصب دشوار است. هرچند مورخانی نیز یافت می‌شوند که سبب رعایت نکردن افکار عمومی جامعه توان خود را از دست داده‌اند.
- (۲) **فشار فرمانروایان:** پیوسته خود دوستی در انسان‌ها مشکل‌ساز بوده است و در فرمانروایان آفتی بزرگ است و پیامدهایی ناگوار دارد. از آنجا که تاریخ نگاران شغل دیگری نداشتند و منبع درآمدشان از بیت المال بود که تقسیم کننده آن فرمانروایان بوهاند آنان را مجبور می‌کرده تا از نگارش برخی حقایق بپرهیزند.
- (۳) **فاصله زمانی میان مورخ و پدیده‌ها:** این پدیده منجر به تغییر تفکر و فرهنگ در جوامع می‌شود که ممکن است مورخ نتواند رفتار جامعه آن زمان را درک کند. بنابراین مورخ باید این فاصله زمانی را با مطالعه زیاد جبران کند. در هر صورت هرکسی که با فاصله مطلبی را بنویسد از کیفیت کاسته می‌شود. اما مورخ باید بتواند خود را با فرهنگ آن زمان خود را هماهنگ کند.
- (۴) **اختلاف امت و پیدایش فرقه‌ها:** اختلاف امت اسلام و گرایش‌های فرقه‌ای و در نتیجه انگیزه‌های غیرحق طلبانه برخی مورخان آفت دیگری است که همواره چهره تاریخ اسلام را مخدوش کرده است. تحریف واقعیات معاصر هر مورخ به نفع حزب و گروه خود و تفسیر و تطبیق رویدادهای گذشته به سود جریان حاکم آفتی است که کمتر تاریخ را رها کرده‌است.

شرق شناسی؟ یعنی چه؟ پژوهش‌های دانشمندان غربی درباره مذهب زبان ادبیات تمدن و تاریخ مشرق زمین وجود دارد گویند.

مهمترین انگیزه برای شرق شناسی بحث سیاسی و حکمرانی و استعماری بوده است. **انگیزه دوم** بحث مذهبی بوده است. که برای توسعه و اشاعه مذهب خودشان آمدند. چرا که بعد از نفوذ مذهب بر یک منطقه، شاهد نفوذ سیاسی نیز خواهیم بود.

چرا به شرق شناسی نیاز داریم؟ مهمترین آثار ما مربوط به این حوزه است. چراکه بعد از رنسانسی که در غرب ایجاد شد و پیشرفتی که همه علوم کردند و دست یافتن آنان به روش تحقیق نوین تاریخ دست پیدا کردند. بنابراین ما نیازمند به این نوع تاریخ هستیم.

تاریخ اسلام:

جهان در آستانه بعثت پیامبر:

عربستان: سال ۵۷۰ میلادی: به سه منطقه حجاز، صحرای عربستان و جنوب که یمن (با قدمت‌ترین) است. **وضعیت سیاسی:** حکومتی که در عربستان وجود داشت حکومت قبیله‌ای بود. و در این نظام قانون مشخصی وجود ندارد و هر قبیله قانون خاص خود را دارد. در آن زمان این کشور در پایینترین سطح بوده.

فرهنگ عربستان: به شعر و شاعری بسیار می‌پرداختند. وفای به عهد، جنگاوری و مهمان نوازی از آداب مهم برای آنان بوده است.

با زنان مانند کالا برخورد می‌شد. زنده به گور کردن دختران.

ادیان و مذاهب: در مرز ایران، زرتشتی بودند. در برخی مناطق یهودی و مسیحی بودند برخی طبیعت پرست بودند. برخی نیز حنیف بودند.

اقتصاد عربستان: مبتنی بر تجارت، دامپروری و کشاورزی بود. تجارت قویترین عرصه اقتصادی عربستان بود چرا که در مسیر فرعی جاده ابریشم بود. در حوزه دامپروری بیشتر به پرورش شتر رایج بود. کشاورزی بسیار محدود بود.

ایران در آستانه ظهور اسلام: اولین حکومت مذهبی ایران بوده.

سیاسی: حکومتی مرکزی و سلطنتی بود. و دین رسمی ایران زرتشت بود.

نظام خانواده: ازدواج با محارم در برخی طبقات مرسوم بود. در دین زرتشت خانواده حرمت داشته.

مذهب: در ایران ادیانی مثل زرتشتی، یهودی، مسیحی، مانوی و بودایی و... بود اما دین رسمی زرتشتی بود.

اقتصادی: ایران در وسط مسیر جاده ابریشم قرار داشت. در ۳۰۰ سال اول به عمده بازارهای جهان دسترسی داشتند. تجارت بسیار قوی بوده. سکه‌هایی در کشورهایی مانند ژاپن از ایران پیدا شده که نشان‌دهنده معاملات تجاری ایرانیان با نقاط مختلف بوده است.

روم در آستانه ظهور اسلام:

سیاسی: مجلس سنا داشت و امپراتور در این مجلس انتخاب می‌شد و پیشرفته‌ترین ساختار حکومت را داشت.

مذهبی: بعد از ۳۱۳ میلادی دین مسیحیت آزاد شد.

نظام خانواده: طبقات شامل اشراف، شوالیه ها، بردگان و طبقات متوسط بودند. تجارت عمده روم تجارت بردگان بود. (ایران سابقه برده داری ندارد).

تولد پیامبر: در سال ۵۷۰ میلادی در مکه در خانواده ای که پدرش بازرگان بود و پدربزرگش بزرگ قبیله قریش بود متولد شدند. اعراب تاریخ رسمی نداشتند و برای سالها نام می گذاشتند. پیامبر از طبقه اشراف عرب بوده است.

چرا پیامبر را به دایه سپردند؟ (۱) مادر پیامبر از شیر کافی برخوردار نبود (۲) حفظ سلامت کودک از بیماری (در بادیه امراض مسری وجود نداشت) (۳) از همان بدو تولد با شرایط سخت زندگی آشنا می شدند (۴) برای یادگیری زبان فصیح عربی آمنه در دوسالگی پیامبر را به حلیمه سپرد و پس از ۴ سال که مادر پیامبر فوت کرد پیامبر نزد عبدالمطلب و پس از آن نزد ابوطالب بزرگ شد.

نوجوانی: پیامبر در نوجوانی در خانواده عمویش بزرگ شد. ابوطالب (پیرو دین حضرت ابراهیم بود) فرزندان زیادی داشت. پیامبر برای کمک به خانواده ایشان مشغول به چوپانی شد.

جوانی: سه عامل مهم تاثیر گذار بر شخصیت پیامبر

(۱) امین بودن پیامبر: پیامبر شغل خود را تغییر داد و وارد بازار شد و وارد حجره خدیجه شد و به عنوان فردی راستگو و امین شناخته شد. مردم، اشراف و تجار هنگام سفر پول خود را نزد فرد امین می گذاشتند و به او می گفتند بعد از مدتی بخشی از آن را به خانواده آنها بدهند.

(۲) حضور پیامبر در پیمان جوانمردان: پیامبر شخصی را دید که به او ظلم شده بود و تمام دارایی او توسط تجار مکه غصب شده بود. پیامبر و عده ای دیگر یک پیمان جوانمردی بستند. از آن پ هرکس که مشکلی داشت و به او ظلم می شد به پیامبر رجوع می کرد. این موضوع موجب پرآوازه شدن پیامبر شده بود.

(۳) نصب حجرالاسود: سنگی که هیچ شبیه به آن وجود ندارد. به همین دلیل فرض می شد که سنگی بهشتی است (فرضیه دوم شهاب سنگ است). پیامبر راهی پیشنهاد کرد که بدون درگیری این سنگ را نصب کنند. که این باعث شهرت پیامبر شد.

ازدواج پیامبر: حضرت خدیجه: از پهلویان شبه جزیره بوده. پیامبر در سن ۲۵ سالگی با حضرت خدیجه ازدواج کرد. بعد از ازدواج پیامبر با خدیجه، در حاشیه اقتصادی امنی قرار گرفتند و بعد از آن ۱۵ سال به عبادت می پرداختند

پیامبر در سال ۶۱۰ به پیامبری مبعوث شدند.

دعوت پیامبر: (۱) دعوت خصوصی و پنهانی (۲) انذار خیشاوندان (۳) دعوت عمومی

پیامبر بر اساس جامعه آن زمان برنامه ریزی کرد

دعوت خصوصی: ابتدا پیامبر باید یارهای صمیمی خود را می شناخت و از طریق آنان در ایجاد شک در جامعه می کرد. اولین مسلمانان حضرت خدیجه و حضرت علی و پس از آن زید بن حارثه بود که خدیجه به پیامبر هدیه داد. در این مدت سه ساله پیامبر به همراه این سه نفر عقاید مردم آن زمان را به سخره گرفته بود. حضور یک زن در کنار پیامبر نشان دهنده اهمیت زن

در اسلام بود. حضور یک جوان در کنار پیامبر در زمانی که مردم در جلسات به افراد زیر ۴۰ سال اجازه ورود نمی‌دادند نکته قابل توجهی بود. و از آن گذشته حضور یک برده در کنار پیامبر بود که در آن جامعه مانند یک شیء بود.

انذار خیشاوندان: پیامبر بیش از ۴۰ نفر از بزرگان فامیل را دعوت کرد. در هر سه مورد فقط یک نفر دعوت پیامبر را پذیرفت که آن فرد امام علی بود و در آن زمان ۱۳ سال داشت.

دعوت عمومی: پس از آنکه پیامبر احساس کرد زمینه بری دعوت عمومی فراهم شده شروع به دعوت عمومی کرد. پیامبر در کنار کعبه که محل گذر کاروانها بود. قرآن می‌خواند و مردم را دعوت می‌کرد. یکی از عوامل گسترش اسلام، نزول تدریجی قرآن بود که با توجه به شرایط موجود نازل می‌شود. پیامبر با تاثیر بر مرام مسلک مردم و همچنین خواندن قرآن با صوت زیبا و تفسیر آن مردم را دعوت می‌کرد. این کار پیامبر بر ذهن افراد و کاروانها تاثیر می‌گذاشت. سه گروه از مخالفان پیامبر بودند که شامل مشرکان، یهودیان و منافقان می‌شدند. مخالفان پیامبر در ابتدا با صحبت با افراد کاروانها سپس با استخدام ارازل و سپس استخدام شعرا با پیامبر مبارزه می‌کردند. اما هیچکدام از این فعالیت‌ها نتیجه نداد. سپس به سراغ عمومی پیامبر که پیامبر از او حرف شنوی داشت رفتند و از طریق او وعده‌های فراوانی به پیامبر دادند تا از کارش دست بکشد اما پیامبر قبول نکرد. سپس مبارزه با پیامبر جدی تر شد و بعدها به شکنجه یاران او منجر شد. یهودیان تضاد منافع بسیاری با پیامبر داشتند به همین دلیل با دشمنان پیامبر متحد شدند.

مهاجرت به حبشه: این تصمیم پیامبر یک تصمیم بسیار مهم و استراتژیک در آن دوران بود. چرا که منجر به عدم تمرکز مسلمانان در یک نقطه می‌شد و مشرکان را به مشکل می‌انداخت.

شعب ابی طالب: در مدت سه سال پیامبر و اطرافیانش در منطقه شعب ابی طالب تحریم شدند. حتی حق مبادله و تجارت هم نداشتند. در آن زمان سرمایه و حمایت حضرت خدیجه در حمایت از مسلمانان خیلی مهم بود. پس از سه سال حضرت خدیجه و ابی طالب فوت کردند.

لیله المیت: سران مخالفان سه تصمیم برای پیامبر در نظر گرفتند: تبعید، اسارت و قتل. به دلیل ترس از پیامبر و پیروان تصمیم گرفتند به جای تبعید و اسارت، پیامبر را به قتل برسانند. ابولهب هم از کسانی بود که پیشنهاد قتل پیامبر را داد. آنها تصمیم گرفتند برای اینکه اطرافیان و قبیله پیامبر توانایی درگیری با آنان را نداشته باشند، از هر قبیله یک نفر برای قتل پیامبر برود. پیامبر نیز از حضرت علی خواست در بستر او بخوابد. در نزدیکی صبح آنها وارد خانه پیامبر شدند و امام علی را در بستر پیدا کردند. حضرت علی دو مأموریت داشت (۱) پس دادن اموال مردم (۲) مدیریت خارج کردن افراد ضعیف از مکه.

آیا پیامبر در طول این ۱۲ سال به موفقیت رسیده بود؟ از لحاظ کمیت، پیامبر فقط حدود ۴۰ نفر در اطراف خود داشت و از این نظر ایده‌آل به نظر نمی‌رسید. همچنین هجرت همواره برای تغییر احوال صورت می‌گیرد. پس پیامبر احوال ایده‌آلی ه دست نیاورده بود.

هجرت به چه معناست؟ هجرت به معنای کوچ کردن از جایی به جای دیگر است.

هجرت در سیاست؟ تحت تعقیب قرار گرفتن و فراری شدن و در خطر افتادن جان (به دلیل عقاید سیاسی) (تبعید سیاسی)

هجرت در دین؟ هجرتی برای (۱) حفظ عقاید دینی (۲) توسعه و گسترش عقاید دینی (۳) برای ایجاد فضای جدید تبلیغی (۴) حفظ جان خود و یاران

هجرت در جامعه شناسی؟ تلاش در جامعه برای پیشرفت و ارتقای زندگی. یکی از مهمترین هجرت‌های این نوع، مهاجرت آریایی‌ها بود. دلایل هجرت آنها مشتمل بر: (۱) کمبود علوفه (۲) کمبود آب و باران (۳) سرمای شدید (۴) زیاد جمعیت مهمترین اتفاق اسلام را می‌توان هجرت دانست. در زمان عمر این واقعه را به عنوان مبدا تاریخ در نظر گرفته شد. زمان ورود پیامبر به یثرب، این شهر به مدینه النبی نام‌گذاری شد.

تاسیس حکومت و ملت اسلامی؟ پیامبر یک قانون ۵۰ بندی وضع کرد و طبق آن تشکیل حکومت داد. پس از آن یک جامعه با قوانین اسلامی و دارای پایتخت و رهبر ایجاد شد.

جنگ‌های پیامبر: جنگ در نگاه اول یک حادثه شوم تعبیر میشود اما اگر با تحلیل نگاه کنیم مشاهده می‌شود علاوه بر صدماتی جبران‌پذیر و جبران‌ناپذیری که دارد نکات مثبتی نیز دارد. پیامبر در جنگ‌ها ناگزیر بوده اما این جنگ‌ها در برخی موارد باعث شک به جنگ طلبی پیامبر شده. در مجموع جنگ‌های پیامبر کشته‌های زیادی نداشته اما برخی در این تعداد اغراق کرده‌اند. پیامبر در جنگ‌ها دارای هوش و ذکاوت مدیریتی جنگی بی‌نظیر بوده. حدود ۲۷ غزه را خود پیامبر فرماندهی کرد.

اعلام جهانی رسالت: از سال ۶ هجرت پیامبر حدود ۱۵۰ تا ۳۰۰ نامه به حکمرانان منطقه فرستاد. یکی از این حکمرانان خسرو پرویز، شاه ایران بود و خسرو پرویز از نامه‌ی پیامبر و فرستاده او ناراحت شد و آنان را نپذیرفت. رومیان فرستاده را پذیرفتند و گفتند که باید بررسی کنند و هدایایی برای پیامبر فرستادند.

وقایع رخ داده در سال‌های پایانی حیات پیامبر:

(۱) **فتح مکه:** هرچند مصالحه نامه سال ششم (پیمان حدیبیه)، مورد اعتراض برخی از اطرافیان پیامبر قرار گرفته بود، اکثر مومنان آن را پذیرفته بودند. این پیمان فواید بسیاری داشت. زیرا بر اساس آن ده سال جنگ بین دو طرف ممنوع شد و مبلغان می‌توانستند آزادانه به تبلیغ اسلام بپردازند و رفت و آمد مردمان مکه و مدینه آغاز شد. با آنکه تا سال هشتم هجری، قریش موادی از قطعنامه را نقض کرده بود اما در این سال علیه هم پیمانان پیامبر وارد جنگ شد. بنابراین پیامبر مجبور شد به مکه حمله کند.

(۲) **حج براءت یا حج ولایت (براءت از مشرکین):** از آنجا که آداب حج مشرکین با مسلمانان متفاوت بود پیامبر دستور داد بارانش مناسک را بر اساس حج ابراهیمی و حج اسلامی بنا بگذارند و کسانی که خلاف این هست را براءت بجویند تا اینگونه رفتار منزوی شده و فراموش شود.

(۳) **حجه الوداع (حج ولایت):** یک واقعه مهم در اسلام است. هم اهل سنت و هم اهل تشیع آنرا قبول دارند اما به صورت‌های متفاوت تفسیر کرده‌اند. گفته می‌شود که بین ۹۰ تا ۱۲۰ هزار نفر در کنار پیامبر حضور داشتند. قبل از جدا شدن مسلمانان پیامبر به منبر رفت و اعلام کردند که این آخرین حج ایشان است. پیامبر فرمودند که دینم را بر شما کامل کرده‌ام ام می‌خواهم جانشینم را معرفی کنم. پیامبر حضرت علی را اولی‌الامر معرفی می‌کند.

دلایل گسترش سریع اسلام:

(۱) **قرآن:** نه تنها کتابی بود که راه پیامبر را مشخص می‌کرد بلکه ویژگی‌های خاصی داشت که به عنوان مجموعه نظرات و آموزشی که سخنان خدا بود که به پیامبر کمک می‌کرد تا از بنیست‌ها خارج شود. از دیگر ویژگی‌های قرآن این بود که به صورت تدریجی نزول شد. (اهمیت نزول تدریجی: بر اساس شرایط به وجود آمده برای پیامبر نازل می‌شد). قرآن مصوت و آهنگین است. بی‌همتا بودن قرآن. تساهل در قرآن.

- (۲) **شخصیت پیامبر:** اصالت خانوادگی، امین بودن، خاص بودن شخصیت پیامبر، هوش و درایت ایشان و نصب حجرالاسود.
- (۳) **شهر مکه:** اقتصادی: مهمترین شهر اقتصادی حجاز بود جنبه مذهبی مکه سیاسی: کلید داری مکه مهمترین شغل سیاسی بود. موقعیت جغرافیایی: نسبت به ایران و روم فاصله یکسانی داشت.
- (۴) **بکر بودن منطقه عربستان:** کم شدن رفت و آمد منجر شده بود نظریه‌ها و افکار و آرای کمتری شکل بگیرد.
- (۵) **وجود خیشاوندان:** خیشاوندان بسیار به پیامبر کمک کردند مثل ابی طالب، حضرت خدیجه، امام علی، حمزه عموی پیامبر
- (۶) **زندگی قبیله ای و رقابت قبیله ای** که پیامبر بین قبایل انداخت منجر شد وقتی که یک قبیله مشاهده میکرد که همسایه‌اش مسلمان شده آن قبیله نیز سریعاً اقدام می‌کرد و مسلمان می‌شد.
- (۷) **سبک زندگی و آداب و رسوم اعراب:** روحیه سلحشوری و روحیه کنار آمدن با زندگی سخت
- (۸) **وجود ادیان توحیدی:** از جمله پیروان دین یهود و مسیحیت، که به دعوت مردم می‌پرداختند. که روی افکار مردم و اعراب تاثیر می‌گذاشت. یهودیان نیز فضا را برای ظهور پیامبر آماده می‌کردند و در برابر ظلم‌هایی که به آنان یادآور می‌شدند که پیامبری از نسل یهود می‌آید و انتقام آنان را خواهد گرفت.
- (۹) **وجود پیروان حضرت ابراهیم بود:** پدر و مادر علی بن ابی طالب
- (۱۰) **بکر بودن عربستان از لحاظ سیاسی** بود چرا که عربستان در نظر ایران و روم اهمیتی نداشت. چون هیچ منافع اقتصادی یا اجتماعی نداشت.
- (۱۱) **عربستان به لحاظ علمی نیز بکر بود.**
- عملکرد ابوبکر به عنوان جانشین پیامبر:** (جریان سقیفه: جایی که بزرگان می‌نشستند و تصمیم‌گیری می‌کردند. زمانی که پیامبر رحلت نمودند و امام علی و نزدیکان به کفن و دفن پیامبر مشغول بودند برخی از صحابه از جمله ابوبکر و عمر متوجه شدند که چندان از قبایل در سقیفه جمع شده‌اند و درباره خلافت تصمیم‌گیری می‌کنند که نهایتاً آنها هم به آنجا رفتند. و بعد از گفت و گویی که صورت می‌گیرد ابوبکر به عنوان خلیفه انتخاب می‌شود.)
- ابوبکر با واقعه سقیفه انتخاب شد جایی که افراد معدودی بودند. عمر به عنوان جانشین ابوبکر و از طریق وصیت ابوبکر خلیفه شد و عمر هم وصیت کرد خلیفه بعد از خودش از طریق شوری انتخاب شود و بعد از عثمان هم علی بن ابی طالب از طریق تصمیم جمعی انتخاب شد.
- بعد از خلیفه ۱) ابوبکر از سال ۱۱ تا ۱۳ هجرت خلافت را بر عهده گرفت (۲) عمر از ۱۳ تا ۲۳- (۳) عثمان از سال ۲۳ تا ۳۵ و (۴) امام علی بن ابی طالب از سال ۳۵ تا ۳۹ خلافت کردند.
- خلافت ابوبکر:** اتفاقات مهم در زمان ابوبکر:

(۱) **واقعه جنگ‌های رده و از دین برگشتگان:** در زمان بیماری پیامبر، برخی از افراد در شبه جزیره ادعای پیامبری داشتند. بعد از رحلت پیامبر این پدیده تشدید شد. خیلی از کسانی که ادعای پیامبری داشتند دیدند که شخصی از میان مردم بدون

معجزه خاصی نظیر حضرت موسی یا سایر پیامبران، آمد و چهره نخست آن روز حجاز شد. این افراد با تردستی توانسته بودند افرادی را نیز گرد خود جمع کنند. که این مورد یکی از چالش‌های بزرگ ابوبکر بود و دومین چالش از دین برگشتن و نپرداختن زکات بسیاری از مسلمانان بود. این از دین برگشته گان و نپرداختن زکات ابعاد و دلایل مختلفی داشت و یکسری از قبایل بودند که مخالفت خود را به ابوبکر نشان دادند و گفتند که وصیتی از پیامبر در این زمینه نبوده و اگر نبوده به نفع علی بن ابی طالب بوده به همین دلیل از پرداخت زکات سر باز زدند. برخی گفتند که اسلام اجبارها و مناسک زیادی دارد که ما در بت پرستی نداریم و حال که پیامبر رحلت نموده اند دیگر دلیلی بر انجام این مناسک نمی‌بینند. همچنین در برخی موارد حکومت برای تثبیت خود به اسم دین با مخالفان خود برخورد شدید می‌کنند.

(۲) فتح حیره: حیره بخشی از حکومت ایران بود که به طور مستقیم حکمران ایرانی بر این منطقه حکمرانی می‌کرد. چرا این بحث مهمه؟

حیره بخشی بین ایران و عربستان بود. در زمان خسرو پرویز حاکم حیره به خسرو پرویز خیانت می‌کند و خسرو پرویز به شدت آن را سرکوب می‌کند. طبقات منفی این پدیده آن بود که این منطقه همیشه به عنوان یک سپر عمل می‌کرد. این حمله، مقاومت حیره و انگیزه مقاومت را تضعیف کرد.

جنگ‌های طولانی مدت ایران و روم سبب تضعیف حکومت مرکزی هم به لحاظ ایدئولوژیک و هم به لحاظ اقتصادی شده بود. حرکت روحانیون زرتشتی به سمت ریاکاری سبب بدبین شدن مردم نسبت به دین شد و در نتیجه در مواجهه با سپاه اعراب مقاومت چندان نکرده بودند.

در همین زمان شخصی بدون مشورت با خلیفه به حیره حمله کرده و موفق به شکست ارتش حیره می‌شود که باعث شکست عظمت و اقتدار ارتش ایران می‌شود. و به ابوبکر پیشنهاد فتح ایران را می‌دهد که ابوبکر میگوید دشمن داخلی را ابتدا باید سرکوب کنیم.

خلافت عمر:

وی از سال ۱۳ تا ۲۳ قمری به واسطه وصیت عمر به خلافت رسید.

اقدامات عمر در زمان خلافت:

(۱) **ایجاد یک سازمان اداری:** دیوان داری در ایران قدمت بسیار دارد و عمر از تجارب ایرانیان برای ایجاد یک سازمان اداری استفاده کرد

(۲) **وضع قوانین و مقررات**

(۳) **وضع دیوان دفتر و مالیات**

(۴) **ایجاد پایگاه‌های نظامی**

(۵) **فتح ایران**

(۶) **فتح شامات**

(۷) **فتح بخشی از روم**

مهمترین اقدامات عمر فتوحات داخلی و خارجی او بود. (مصر، ایران، بخش‌هایی از امپراتوری روم).

یکی از تدابیر عمر برای جلوگیری از جنگ داخلی اندیشیدن تدابیری برای حمله به همسایگان پیردازند.

طبعات منفی حمله و فتوحات: زندگی اشرافی ایرانیان و رومیان منجر به انحرافات برخی از صحابه از مسیر اسلام شد.

فیروز ابولولو که از اسیران جنگی بود و به عنوان بردگان آزاد شده و غلام والی کوفه بود علی رغم اعتراضاتی که داشت نسبت به فردی که در خدمت او بود و بی توجهی عمر به اعتراضات او به خاطر تعصبات عربی خود در بار آخر فیروز بعد از اعتراضی که باز با بی توجهی عمر روبه رو شد. عمر را به قتل رساند.

(۱) ایجاد تقویم که مبدا تاریخ اسلامی را هجرت پیامبر قرار داد.

(۲) ممنوعیت نگارش احادیث که از زمان ابوبکر شروع شده بود در این زمان شدت یافت

(۳) تبعیضاتی که میان مهاجرین و انصار و تقسیماتی اموال بین عرب و مسیحی و ایرانی صورت میگرفت.

خلافت عثمان و عملکرد وی

از سال ۲۳ تا ۳۵ خلافت کرد

شروع خلافت: زمانی که عمر در بستر بیماری بود وصیت کرد که شوری تشکیل شود متشکل از اشراف قریش و خلیفه بعد از خود را تعیین کنند که متشکل از عثمان، امام علی بن ابی طالب، عبد الرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر و طلحه بود عمر دستور العملی نیز برای این شوری تعیین کرده بود که شامل عمل به دو ویژگی: (۱) عمل به سیره و سنت پیامبر و (۲) عمل به سنت شیخین بود. اولین شخصی هم که به او پیشنهاد شد علی بن ابی طالب بود که ایشان عمل به سنت شیخین را رد کرد و به همین دلیل از خلافت کنار گذاشته شد.

عثمان به سیره شیخین نیز عمل نکرد و به تجملگرایی پرداخت و خویشان خود را بر سر کار آورد و نزدیکان پیامبر و صحابه را به شکنجه کرد و تبعید کرد و برخی از تبعیدی‌های زمان پیامبر را به مدینه بازگرداند که برخلاف سنت شیخین بود. که منجر به رویکردی شد که طبعات آن را در دوران خلافت علی بن ابی طالب، ایشان تمام تلاش خود را برای اصلاح آن انجام دادند. تمام موارد ذکر شده منجر به شورش شد که در پی آن عثمان به قتل رسید.

از نکته های مثبت دوران خلافت او

(۱) یکی کردن قرآن و سوزاندن نسخه های دیگر بود.

(۲) فتوحاتی که در قلب آفریقا رخ داد.

خلافت علی بن ابی طالب:

پیامبر و حضرت خدیجه بیشترین تاثیر را بر شخصیت ایشان داشتند. هر کدام از خلفای پیشین به گونه ای خلافت را به دست گرفتند اما امیر مومنان به واسطه اجماع به خلافت انتخاب شد و این روش نزدیکترین گونه به دموکراسی امروزی بود. ایشان را به عنوان یک شخصیت بی نظیر می شناسیم چرا که در بسیاری از مواقع پرچمدار اسلام بود. (خندق، بدر، جنگ احد)

مهمترین اقدامات ایشان:

قضاوت و عدالت

تفسیر قرآن

پاسخ به برخی شبهات و دانشمندان

در مسائل احکام شرعی بسیار مشارکت داشت

پرورش شاگردان بزرگ

کمک به فقیران و مستمندان از درآمد شخصی خود.

موانع و مشکلاتی که ایشان در حکومت خود داشتند؟

مقابله با طبعات حاصل از اقدامات خلفای گذشته

جنگ جمل، صفین و نهروان که با جامعه اسلامی مواجه شدند.

(۱) عدالت اقتصادی و اجتماعی: در زمان خلفای پیشین به ویژه دوم و سوم، برخی از غناعم و میزانی از بیت المال بین افراد خاصی تقسیم می شد. و عرب را به عجم برتری می دادند و این مسائل چندین سال (نزدیک به ۲۴ سال) ادامه داشت.

(۲) مقابله با بدعت ها

(۳) تضعیف ارزش های دینی: شکاف هایی که در بین اعراب و غیر عرب پیش آمده بود که منجر به مشکلات غیر قابل حل شده بود. و به دلیل کارگزاران فاسد و جریان فاسد نتوانست وضعیت را چندان تغییر دهد.

که به دلیل عمق فاجعه نتوانست این مشکلات را رفع کند.

ایشان یک الگوی حکومت را بر جای گذاشت که در آن خلیفه شاید رهبر جامعه اسلامی باشد ولی باید برای خود شغل داشته باشد و از بیت المال مصرفی برابر بگیرد، از اینرو حکومت ایشان حکومتی بی نظیر در طول تاریخ بود.